

XVI. YÜZYIL ANADOLUSU'NDA OĞUZ BOYLARININ YERLEŞTİKLERİ YERLERİN SANCAKLARA DAĞILIMI

Mehibe ŞAHBAZ*

ÖZ

Coğrafi konumu itibarıyla Anadolu tarihin her safahatında pek çok milletin ilgisini çekmiş ve bu yüzden dolayı da sayısız istilalara sahne olmuştur. Değişik din ve kültürlerin etkisi altında kalmıştır. Ancak bu istila ve kültür değişikliklerinden hiç biri XI. yüzyılda başlayan ve Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması ile sonuçlanan Oğuz (Türkmen) istilasına kadar derin izler bırakamamıştır. Türk'ler tarihte birçok kollara ayrılır, Bu kollardan birisi olan Oğuz (Türkmen) adıyla bilinen kitlenin göç etmesi ve Anadolu'ya yerleşmesi, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'ndaki siyasi ve demografik gelişmeleriyle ilgilidir. Bu gelişmeleri daha iyi anlayabilmek için Oğuzların Anadolu'ya gelmeden önceki durumlarına ve Anadolu'ya doğru yönelmelerinin sebeplerine kısada olsa temas etmek gerekir. Göktürk ve Uygur devletlerinin önemli bir unsuru olan Oğuzların boy teşkilatları, Selçuklu ve Osmanlı döneminde hüküm sürdükleri yerlere kültürlerini, gelenek ve göreneklerinin yanı sıra ruhi davranışlarını da getirerek, yerleştikleri bölgelerde mensup oldukları boyun oymağının adıyla anılmaktadırlar. Çalışmamızda Oğuzların Anadolu'ya nereden ve ne sebeple göç ettiğini ele almanın ötesinde başta Anadolu olmak üzere Oğuzların değişik coğrafyaları yurt edinmeleri üzerinde durulmuştur. X. asırdan XVI. asır'a kadar Anadolu'da yaşayan Oğuz boylarına mensup oymakların adlarının sancaklara dağılımını ulaşılabildiğimiz kaynakların ışığı altında tespit etmeye çalıştık.

Anahtar kelimeler: Oğuz, Türkmen, Boy, Yerleşim, Anadolu

16th CENTURY ANATOLIA OGHUZ TRIBES SETTLED TO STARBOARD OF THE PLACES DISTRIBUTION

ABSTRACT

Due to its geographical location, Anatolia has attracted many nations at every pace of history, and due to this, countless invasions have been the scene. He was under the influence of different religions and cultures. However, none of these invasions and cultural changes left as deep a trace as the Oğuz (Turkmen) invasion, which began in the XI. Century and resulted in the Turkification and Islamization of Anatolia. Turks are divided into many branches in history, one of these settlements, Oğuz (Turkmen), known as the immigration and settlement in Anatolia, the political and demographic developments in the Great Seljuk Empire. In order to better understand these developments, it is necessary to contact the Oğuzs before they arrived in Anatolia and if they are in the short term to the reasons of their orientation towards Anatolia. The

* Okt. Dr., Çukurova Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, mevhibesavas@gmail.com.
Derleme, Gönderim Tarihi:11.01.2017 Kabul Tarihi:17.12.2017

organization of Oghuzes, which is an important element of Gokturk and Uygur States, the Seljuks were remembered in the name of the neck carvings they belonged to in the regions they settled by bringing their cultures, traditions, customs as well as their spiritual behavior to the places where they were reigned during the Ottoman period. Apart from considering where and why the Oguz migrated to Anatolia, our focus was on acquisition of different geographies of Oguz, especially Anatolia. X. century XVI we tried to determine the distribution of the names of the tribes belonging to the Oguz tribes living in Anatolia as far as possible under the light of the resources we can reach.

Keywords: Oguz, Turkmen, Clan, Location, Anatolia

GİRİŞ

Göktürk ve Uygur devletlerinin önemli bir unsuru olan Oğuzlar, X. asrın ilk yarısında Sir-Derya (Seyhun) boyları ile onun kuzeyindeki bozkırlarda yaşamaktaydılar. Yaşanılan hayat tarzı göçebe idi. Göçebe hayat yaşayanların yegâne ekonomik faaliyeti hayvancılık olduğu için hayvanlarını otlatacakları geniş yaylak ve kışı geçirecekleri kışlak mahallerine ihtiyaçları vardı (Kafesoğlu, 1997:21). Bunun yanında oğuzlara mensup olanlar arasında yerleşik olanlarda vardı. X. yüzyıl ortalarından sonra Oğuzların önemli bir kısmının göç etme sürecine girdikleri görülmektedir. XI yüzyılda Oğuzların büyük çoğunluğunun İslâmiyet'i kabul ettiği ve bu yüzyıldan itibaren Oğuzların Türkmen adıyla anılmaya başladığı bilinmektedir (Turan, 1971:46). Öyle ki yaklaşık iki asır sonra Oğuz ismi sadece destanlarda söylenir olmuştur. Oğuzlar kavmi ve siyasi teşekkülleri için el (il) kelimesini kullanmışlardır. Diğer Türk kavimleri Budun kelimesini kullanırken Oğuzlarda zamanla el kelimesi, ülke anlamına gelmiştir. Oğuz elini meydana getiren teşekküllerin her birine boy denilmektedir. Soylar (aile) obaları, obalarda boyları oluşturup Oğuzelini meydana getirmekteydiler (Sümer, 1958:149). Oğuzlar X. yüzyılın başlarından itibaren büyük topluluklar halinde yerlerinden ayrılıp bir kısmının Hazar denizi kıyısındaki yarımadaı yurt tuttuğunu, bir kısmının da Selçukluların hâkimiyeti altında olan Yakın Doğu ülkelerine gelerek bu bölgeleri yurt tutmuşlardır. Son olarak da Oğuzlar Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlara inmişlerdir. Hatırı sayılır bir kitlede Seyhun bölgesine yerleşmişlerdir. Oğuzlar yirmi dört boya ayrılmıştır. Kendi aralarında da Boz ok ve Üç ok adlarıyla ikiye ayrılır. Bu Oğuz boylarının adları Boz Oklar (Kayı, Bayat, Karaevli, Yazır, Döğer, Dodurga, Avşar, Kızık, Beğdili, Karkın) Üç Oklar (Bayındır, Peçenek, Çavundur, Çepni, Salur, Eymir, Alayuntlu, Yüreğir, İğdir, Büğdüz, Kınık) diye bilinmektedir. XI. asırdan XIV. asra kadar Türkistan, Horasan ve Azerbaycan'dan Anadolu'ya gelerek bu bölgeleri hâkimiyeti altına alan Oğuzlar, Selçuklu ve Osmanlılar zamanında birbirinden uzak yerlerde oymaklar, aşiretler ve cemaatler halinde iskân edildiler. Bu konuda Tahrir defterleri incelendiğinde Oğuz boyuna mensup oymakların yirmi üçünün Anadolu topraklarında hüküm sürdükleri kesindir (Sümer, 1992:173).

1.Oğuzların Orta Asya'dan Göçleri ve Yayılmaları

1.1. Anadolu'ya İlk Türk Akımları

XI. yüzyıl Türk tarihinin en mühim dönüm noktası olarak kabul edilir. Zira bu zamana gelinceye kadar Orta Asya'dan batıya doğru gelişen Türk fütühat geleneği, yedi yüzyıl boyunca hep Hazar ve Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırları takip ederek Tuna havzasına uzanmıştı (Cahen, 1992:44). Ancak Hazar ve Kara denizlerin kuzeyinden Balkanlara doğru fütühatları yapan bu Türk kavimlerinden bilhassa Hunlar, Sabarlar ve

Hazarlar, Derbent üzerinden Ön Asya'ya girerek Azerbaycan ve Anadolu'yu da ellerinde tutmaya çalışacaklardır. Hunlar, 350 yılında İdil'den Kuzey Kafkasya'ya uzanan Alan ülkesini işgal ettiler. Daha sonra Derbent üzerinden inerek Azerbaycan ve Anadolu'ya 359 ve 373 yıllarında iki defa akın yaptılar (Kafalı, 1997:13). Türklerin Anadolu'ya ilk gelişi Malazgirt'ten çok daha önceki dönemlere uzanır (Ocak, 1991:112). M.S. 350'li yıllarda Avrupa Hunları hem Trakya hem de Doğu Anadolu üzerinden bu topraklara girmişler, ama uzun süre kalmayıp tekrar yurtlarına dönmüşlerdir. Sonra 515–516 yıllarında bu defa Sabar/Sibir Türkleri Anadolu'ya akınlar yapmışlardır (Çay, 1984:219). Daha sonra 396 ve 398 yıllarında Basık ve Kursık adlı iki Hun kumandanının idaresindeki Hun süvarileri, yine Derbent üzerinden Azerbaycan yoluyla Doğu ve İç Anadolu'ya girdiler (Andreasyon, 1962:48 vd.). Hatta daha sonra Suriye ve Filistin'e kadar ilerlediler. Sahildeki Sayda ve Sur şehirlerine de baskın vererek, geldikleri yoldan geri döndüler. Bu durum Hunların halefi olan Sabarlar zamanında da devam etmişti. Doğu ve Orta Anadolu'yu tamamen istila ederek yağmaladılar. Ancak I. Jüstinyanus, 528 yılında onlarla sulh yaparak Sabar akınlarını durdurabilmişti. 557 yılında Avar darbesiyle sarsılan Sabarlar'ın bir kolu olan Hazarlar, Kök-Türk Kağanlığı'na bağlı olarak Karadeniz'in kuzeyinde Özü Irmağı'na kadar uzanan ülkelerde tarih sahnesine çıkmışlardı (Kurat,1991:153). VII. yüzyılın başlarında Güney Kafkasya'ya inmeye başladılar. 629 yılında Tiflis başta bütün Güney Kafkasya'yı ve Azerbaycan'ı ele geçirdiler. Hatta Sasanî devletini sarsarak İslâm ordularını önünde onları yemlik haline getirdiler. Zaman zaman Emeviye orduları, bu bölgeyi ele geçirmişlerse de Hazarlar yüz yıldan fazla bölge için mücadele etmişlerdir. Bu bölgenin İslâm kontrolüne kati olarak girişi ancak Abbasi'ye döneminde olacaktır (Köymen, 1958:26). Bizans Devletinin kuruluşundan itibaren Anadolu, son derece hareketlidir. Hz. Ömer döneminde başlayan Müslüman- Arap akınları, Anadolu Rum halkının Anadolu'dan göçlerini sağlamış ve nüfus kesafeti azalmıştır.

Bizans devleti kurulduğu tarihten itibaren İran'daki Sasanî İmparatorluğu ile mücadele halinde idi. Bu mücadeleler çoğunlukla Anadolu topraklarında geçiyor ve bu ülkenin harap olmasına zemin hazırlıyordu. Halife Ömer devrinde (634–644) başlayan Anadolu gazaları asırlarca devam etmiş ve Anadolu'da Bizans mukavemetini kırdığı gibi nüfus bakımından da çok zayıflamasına sebep olmuştur. Bu sebeple Türk fethi başladığı sıralarda Anadolu âdeta terk edilmiş bir vaziyette olup yeni sahiplerini bekliyordu (Merçil, 2000:107). 1071'den önce Anadolu'ya Balkanlardan çeşitli sebeplerden dolayı göç etmiş bulunan Hıristiyan Türklerinde varlığını eklememiz gerekir. (Yinanç, 2013:101).

VIII. yüzyıldan itibaren Abbasiler Döneminde Türkler İslâmlar adına Anadolu'ya girmişlerdir (Yücel, 1989:28). Bu durumda Selçuklular zamanında Bizans sınırlarına gelen Oğuzlar, Suriye'de, Irak'ta, Doğu Anadolu hudutlarında kendilerinden asırlarca evvel gelmiş çeşitli Türk kitlelerine rastlamışlardır. Hazarlar, Kıpçaklar, Harezmîliler, Ak ve Karakoyunlu Türkmenleri ve İlhanlılar devri'nde Moğol-Tatar zümreleri gelerek, asıl kesif kitleyi teşkil eden Oğuz fatihleriyle karışmak suretiyle Anadolu'nun etnik yapısını belirlediler (Kurat, 1991:151). Abbasiler Dönemi Türklerin İslâm içinde yer almaya başladıkları görülmektedir. Sadece Türklerden meydana gelen ordular kurulmuştur. Vasıf et-Türkî, Karınoğlu Fazl, Ferec et-Türkî, Anuçur et-Türkî, Bilge-Çur, Togan oğlu Ahmet, Sabit et-Türkî, Burdu oğlu Rüstem, Kayı oğlu Ahmet ve Afşin gibi kumandanların idaresinde VIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren IX. yüzyıl

sonlarına kadar Anadolu'nun ve Bizans'ın zorlandığı dönem olacaktır. Böylece Anadolu, Türkler tarafından yalnızca tanınan ve bilinen bir ülke olmaktan çıkmış vatanlaştırılması emel haline gelmiştir, Batı Hunlarının 374 yılında başlattığı ve bu günkü Avrupa'nın hudutlarının belirlendiği Büyük Kavimler Göçü hareketinin sonunda İtil boyu, Hazar Denizi'nin Kuzeyi, Kafkasya, Karadeniz'in kuzeyindeki ovalar, Tuna boyları ve Balkanlara kadar bütünüyle vatanlaşacaktır. İç Asya'dan kopup gelen Hunlar, Sabarlar, Avarlar, Bulgarlar, Hazarlar, Peçenekler, Oğuzlar ve Kıpçakların aynı yolu takip etmeleri, bu hareketin bir gelenek haline geldiğini söyleyebilmek için yeterlidir (Kafesoğlu, 1997:20). Ancak yedi yüz yıl devam bu hareket XI. Yüzyılda istikamet değiştirecektir. 1040 yılında vuku bulan Dandanakan meydan muharebesinden sonra, Oğuzlar (Türkmenler) büyük bir zafer kazanmışlardı. Bu zaferden sonra gittikçe büyüyen dalgalar halinde gelişen "Büyük Oğuz Göçü" Selçuklu ailesinin başkanlığında Ön Asya, Azerbaycan ve Anadolu'ya yönelecektir. Yedi yüz yıl boyunca devam eden Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlara iniş dalgaları bu defa yön olarak değil, fakat mekân olarak XI. yüzyılda bu defa Hazar Denizi'nin güneyinden Ön Asya, Azerbaycan ve Anadolu'ya yönelik hareketi başlamış olacaktır. Fakat bu defa Balkanlara geçiş yine ihmal edilmeyecek, Boğazlar üzerinden Balkanlara geçilerek büyük fütuh hareketi tekrar Tuna boylarına ulaşacaktır. Bu bakımdan XI. yüzyıl Türk tarihinde bir dönüm noktası olarak görülmelidir.

Anadolu Türklerinin ataları olan Oğuz Türkleri, Anadolu'ya gelmezden önce Seyhun "Sir Derya" boylarında yaşamakta idiler. 930'lardan sonra Selçukluların atası Selçuk Bey'in önderliğinde başlayan İslâmiyet'e giriş hareketi ile Oğuzlar, Samaniler devletinin hâkimiyetindeki Mâverâünnehir bölgesine inmeye başlayacaklardır. Bilhassa Buhara ve daha sonra da Horasan bölgelerine doğru gelişen bu sızma hareketi Samaniler devleti yıkılmadan önce olmuştur (Kafalı, 1997:21). X. yüzyılın nihayetinde Samaniler devletinin yıkılması üzerine bu devletin toprakları üzerinde hâkim olan Karahanlılar ve Gazneliler arasında sıkışan Oğuzlar, bilhassa Gazneliler ile mücadeleye gireceklerdir. XI. yüzyıla girerken başlayan bu çatışma ve baskılardan yılan Oğuzlar, rahat ve huzur içinde oturabilecekleri yeni bir yurt, yani vatan aramak mecburiyetinde kalacaklardır (Yücel, 1989:49). Zira eski Oğuz yurduna dönmeleri artık mümkün değildi. Çünkü bu boşalttıkları yerlere İrtiş boyunda oturan Kıpçaklar gelerek yerleşmişlerdi. Bu münasebetle 1016 yılında Selçuk Bey'in torunu Çağrı Bey'in 3000 kişilik Oğuz (Türkmen) süvarisi ile Gazneli hâkimiyetindeki Horasan üzerinden Azerbaycan ve Doğu Anadolu'ya kadar uzanan gaza seferi, aranan vatanın bulunmasına imkân vermişti. Çağrı Bey, bu gaza akını tamamladıktan sonra yine Gazneli Ülkesini baştanbaşa geçerek ve Gazneli takibinden sıyrılmak suretiyle yurduna dönebildi. Çağrı Bey'in dönüşü Tuğrul Bey'e ve diğer Oğuz beylerine yeni bulunan müstakbel vatanın haberini getiriyordu. Zira Çağrı Bey, "Bu ülkede bize karşı koyacak herhangi bir kuvvete rastlamadım" derken, Karahanlılar ve Gaznelilerin baskısından bunalan Oğuz beylerine Azerbaycan ve Anadolu'nun vatan haline getirilebileceğini bildirmekteydi. Ancak Oğuzlara, Azerbaycan ve Anadolu yolunun açılması, Çağrı Bey'in hem gaza ve hem de keşif mahiyetindeki bu akınından yirmi dört yıl sonra mümkün olacaktır (Togan, 1981:56). Çağrı Bey bu keşif seferini yaptığı zaman Oğuzların başında Arslan Yabgu bulunmaktaydı. Ancak onun 1025 yılında Gazneli Sultan Mahmut tarafından hile ile esir edilmesi Oğuzlar ile Gazneliler Devleti'nin arasını iyice açmıştır. Bundan sonra mücadele şiddetlenmiş ve 1040 yılına kadar Selçuklu Gazneli çatışması hiç ara

vermeksizin devam etmişti. 1040 yılında Tuğrul ve Çağrı Beyler kumandasındaki Oğuz, diğer bir deyişle Türkmen ordusunun Dandanakan'da Gazneli ordusunu perişan etmesiyle Ön Asya ve Anadolu'nun yolu, artık Oğuz Türklerine açılmış oluyordu (Merçil, 2000:56). Çünkü bu zafere kadar bütün İran ülkesini elinde bulunduran Gazneli Sultanlığı, gaza için bile olsa Selçuklu Türkmenlerinin Anadolu'ya hükmeden Bizanslılar üzerine sefer yapmalarına engel teşkil etmekteydi. Nitekim Dandanakan Zaferinden sonra Oğuz ilinin 24 boyuna mensup Türkmen boyları ve oymakları küteller halinde ve gittikçe artan dalgalar misali Sir Derya ve Maverâünnehir ülkelerini boşaltarak, ağırlık merkezi Azerbaycan ile Doğu Anadolu'ya yönelen bir istikamette Ön Asya'ya girdiler. Ön Asya'da siyasi hâkimiyetini süratle kuran Tuğrul Bey (1040-1063), aynı zamanda İslâm halifesinin oturduğu Bağdat şehrine giderek hilafet makamının İslâm ülkeleri üzerindeki sarsılmış olan manevi itibarını tekrar kazandırdı (Cahen, 1968:88).

1073 senesinde Türk orduları Orta Anadolu şehirlerini istilâya başlamışlardı. Bu istilâyı idare eden Kutalmış oğullarını, Sultan Tuğrul Bey ve ondan sonra Alp Arslan'da Anadolu'nun fethine memur etmişler ve fethedecekleri memleketlerin hükümdarlık menşurunu vermişlerdir. (Ebu'l Fefec, 1987:354). Çağrı Beyler döneminde Anadolu'ya 1037-1038, 1041-1042, 1045-1046, 1048-1049, 1054-1055, 1059-1060, 1062 yıllarında akınlar yapılmıştır (Atçeken, Bedirhan, 2004:48). Başlangıçta bu akınları Türkmenler Anadolu'ya, sızma, yağma, keşif amaçlı yaparlarken daha sonraki dönemlerde yurt edinmek ve gaza ruhuyla hareket ederek bu akınlar sayesinde bölgeye yerleşmişlerdir (Urfalı Mateos Papas Grigor, 2000:90).

2. Türk fütihat hareketinin Anadolu'yu vatan tutmaya yöneldiği bu sırada Anadolu'nun Genel durumunu

Türk fütihat hareketinin Anadolu'yu vatan tutmaya yöneldiği bu sırada Anadolu'nun umumî durumunu izah etmekte fayda vardır. Türkmenler tarafından fethedilişinin arifesinde Anadolu, nüfusunu kaybetmiş ve harabeye dönmüş bir coğrafya durumundadır (Karaçetin, 1984:41). XI. yüzyıl öncesi Bizans-İslâm mücadelesi Anadolu'nun tahrip olmasına sebep olurken Bizansın kötü yönetimi de ülke nüfusunun iyice azalmasına sebep olmuştur (Köymen, 1958: 62). Bölgedeki istikrarsızlıktan bitkin düşen halk Balkanlara ve adalara göç etmişti. Ancak Anadolu'nun tamamı boş ve sahipsiz değildi. Rum, Ermeni, Süryani ve Kelt gibi yerli halk Bizansın siyasi etkisinde varlıklarını sürdürüyorlardı. Ayrıca VIII. yüzyıldan itibaren Balkanlara inmeye başlayan Bulgarlar, Peçenekler, Kumanlar ve Uzlardan oluşan Türk kitleleri Anadolu'ya geçmiş Karaman ve Kayseri'yi yurt edinmişlerdi (Koca, 1997:31). Anadolu'da klâsik Antik Çağ'da ve Bizans Döneminde gerçek manada burada göçebe bir hayat tarzı yaşayanların olmadığı anlaşılıyor. Bu bakımdan Anadolu'nun esas olarak göçebe hayat yaşayanlarla tanışması, bu Türkmen göçleri ile olmuştur (Sümer, 1992:5). Son zamanlarda özellikle XV.ve XVI. yüzyıl Osmanlı kaynaklarına dayanılarak Anadolu'nun muhtelif bölgelerinin toponomisi üzerine yapılan çalışmalar, bu göçler esnasında müstahkem kale hüviyetinde olan şehir ve kasabaların dışındaki kırsal kesimin, alabildiğine boş olduğunu gösteriyor (Gürbüz, 2001:58) Türkmenler tarafından fethedilişinin arifesinde Anadolu, nüfusunu kaybetmiş ve harabeye dönmüş bir coğrafya durumundadır. Türk fütihat hareketinin Anadolu'yu vatan tutmaya yöneldiği bu sırada Anadolu'nun büyük bir kısmı özellikle Orta ve Anadolu bölgeleri hemen hemen yok denecek kadar bir nüfusa sahipti. Doğu ve Güney Doğu Anadolu şehirlerine nazaran bu bölge deki şehir

ve kasabalar oldukça hareketsizdi. Sasani-Bizans mücadelesi ve sonrasında Arap-Bizans mücadelesi Anadolu'daki nüfusun büyük bir kısmının yok olmasına ve Çukurova gibi bölgelerin harap olmasına neden oldu (Sümer, 1992:3). Bizansın Doğu Anadolu'yu egemenliği altına alması üzerine Ermeni toplulukları Orta Anadolu ve Çukurova bölgesine gelerek yerleştiler. Selçukluya karşı başlatılan Haçlı seferlerini de fırsat bilerek bölgede krallıklarını kurmuşlardır. Bu yüzden ki Oğuzlar çok az bir kuvvetle Orta ve Batı Anadolu'da kendilerine karşı koyacak bir kuvvet olmadan kolaylıkla bölgeye yerleşmişlerdir (Turan, 1994:52). Doğu Anadolu ve Güney Anadolu'da ise gerek coğrafi konum gerekse sert iklimin etkisiyle Türk oymaklarının bu bölgelere yerleşmesini zorlaştırmıştır (Sümer,1992:5). Diğer taraftan da bu bölgelerde şehir hayatının geliştiği görülmektedir. Bu bölgelerde Moğol baskısı nedeniyle kalabalık Türkmen nüfusu göç ederek bölgeyi yurt tutmuştur. Bu Türkmen kitlesini başta Kara Koyunlar ve Ak Koyunlar temsil etmişlerdir.

3.Selçuklular zamanında Oğuzlar(Türkmenler) ve Moğollara karşı verilen Mücadeleler

Malazgirt zaferi sonrası Anadolu Oğuz Türklerinin yurdu olmuştur. Selçuklu devletini kurdukları gibi onun sınırlarını da genişleten yine Oğuzlar olmuştur. Devlet kurulduktan sonra anayurttan kitleler halinde gelen Oğuzları devlet Bizans'a karşı sınır bölgelerine gönderiyordu. Bu arada Selçuklu hem Bizans'tan gelebilecek tehlikeleri önlemek hem de kitleler halinde Anadolu'ya gelen Oğuzların karışıklık çıkarmalarının önüne geçmek için parçalayarak iskân ettiriyordu (Banguoğlu, 1990:4). Ayrıca da otlak sıkıntısına meydan vermek istemiyordu (Sümer, 1992:119). Bugün Anadolu'nun birbirinden çok uzak yerlerinde Oğuz Türklerinin Kınık, Afşar, Bayındır, Salur, Bayat, Çepni vs. gibi büyük boyların isimlerinden birini herhangi birini taşıyan muhtelif köylerde tesadüf edilmesi bir yönüyle Selçukluların parçalayarak iskan usullerinin bir neticesidir (Köprülü, 2016:86). Oğuzlar (Türkmenler) Anadolu'da Moğol hâkimiyetine karşı her yerde amansız mücadele vermişlerdir. Çünkü onlar göçebe kültürünün vermiş olduğu mücadele için gereken teşkilata ve savaşlılık ruhuna sahiptirler. Tuğrul Bey Oğuzların bu özelliğinden faydalanarak Büveyhoğulları devletini ortadan kaldırarak Batı İran'da başarılar elde etmiştir. Daha sonraki dönemlerde Oğuzların Tuğrul ve Alp Arslan'ın buyruklarına zaman zaman itaat etmedikleri görülür. Oğuzların itaatsizliğinde kendilerine karşı Gazneli ve Deylemlileri devlet hizmetlerinde tercih etmeleri istedikleri yağma hareketlerine yeterince izin vermemeleri gelmektedir. Ayrıca da Oğuzlar hükümdarın İranlı vezirin etkisi altında kaldıklarını iddia ediyorlardı. Gerek Tuğrul Bey gerekse Alp Arslan ve kendilerinden sonra gelen diğer hükümdarlar onlara sadık ve itaatkâr olan Memluk usulünü benimsediler. Daha sonraki dönemlerde Memluk sistemi özellikle, İran ve Suriye'de Türkmenleri yüksek mevkilerden mahrum bıraktıysa da Oğuzların Araplar gibi zayıf duruma düşmelerini önlemiştir. Aslında Türkmenler tamamen bir tarafa itilmemişti. Zaten böylesine güçlü savaşçı özelliğe sahip kavmi bir kenara atmakta imkânsızdı. Bundan dolayıdır ki XIII. yüzyıldan itibaren Türkmen olarak nitelendirilen bu kavim Moğol istilasından önce Anadolu'da, İran'da ve Suriye'de devletin dayandığı ikinci mühim bir unsur olmuştur (Çetin, 2002:263). Diğer kavimlerin baş kaldırmalarına engel olan yedek kuvvet oldular. Türkmenler Orta Doğu'da uç bölgelerine yerleşmişlerdi. Sınır bölgelerinde düşman bölgelere akınlar yapmak ve saldırılara karşı kalkan görevi yapmalarına karşılık "doyumluk" alıyorlardı. Bu durumdan hem kendileri hem de tabi oldukları devletler memnundu. Oğuzlar

(Türkmenler) Selçuklu devletini kurdukları gibi, bu devletin genişlemesinde de başlıca rol oynadılar. Devletin kuruluşuyla başlayan ve yıkılmasına neden olan saltanat mücadelelerine, emirlerin isyanlarına, hükümdarlar ve kendi aralarındaki anlaşmazlıklara rağmen devletin devamlılığında çok önemli rolleri oldu.

4. Moğol İstilasası sonrası Oğuz (Türkmenler) Boylarının Anadolu'da yerleşim yerleri

Moğol istilasında kaçan Türkmenler başta Anadolu olmak üzere Türkistan, Horasan, Erran ve Azerbaycan'dan büyük kitleler halinde gelen Türkmenler bu bölgeleri doldurdu. Bundan ötürüdür ki XIII. yüzyılın ortalarında, Selçuklu ülkesi Türkiye veya Türkistan olarak yabancılar tarafından adlandırılmaya başlanmıştır. Bu bölgelerde sadece Türk göçebe toplulukların değil yerleşik Türk unsurlarının da geldiği görülmektedir (Gümüşçü, 2002:360). Hatta birçok bölgeden aydınlar, sanatkârlar ve tüccarlarda gelmiştir. Anadolu'ya gelen Türkmenlerin bir kısmının kendilerine uygun ekonomik koşullar bulamadıkları için, ormanlık ve dağlık bölgelerde kendilerine uygun yerleri yurt tutmuşlardır. Örneğin bunlardan biri olan Maraş bölgesinde ormanlık alanda yaşayan Ağaç-Eril er'dir. Türkmenler bu bölgelere gelirken yanlarında şeyh ve dervişleri de getirmişlerdir. Bu dervişler Müslüman olmalarının yanı sıra eski Türk inançlarına çok bağlıydılar. Daha sonraki dönemlerde Türkmenler yerleşik hayata iyice geçtikten sonra da Türk adıyla anılmışlardır. Anadolu'nun her yerine yerleşen Türkmenler, XIII. yüzyılın ikinci döneminde denize ulaşmışlar ve Kıyı boyunca birçok beylik kurmuşlardır. Selçuklunun zayıflamasıyla Menteşe, İnançoğulları ve Antalya'da Hamidoğullarını kurmuşlardır. Bilhassa Kütahya bölgesinde çok fazla oranda Türkmen olduğu da bilinmektedir (Arıkan, 1998:63). Batı Anadolu'nun diğer bölgelerinde Aydın oğulları, Saruhanoğulları Balıkesir bölgelerinde beyliklerini kurmuşlardır. XIV. yüzyılda Marmara bölgesinde bir Türkmen beyi olan Osman Bey ve oğlu tarafından Osmanlı Beyliği kurulmuştur. Uç Türkmenlerinin Selçukluların Haçlı seferlerinden sonra bir daha ele geçiremedikleri Batı Anadolu ve Marmara bölgesini kolayca ele geçirdikleri görülür. Bu bölgeleri tamamen Türkleştirmişlerdir. Öyle ki XVI. yüzyılda Anadolu'da en az Hıristiyan nüfusu bulunan yerlerin başında gelmektedir. XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çok sayıda Çepni oymağının Sinop taraflarında yaşadığı bilinmektedir (Gökbilgin, 1962:331). Çepniler Sinop'u almak isteyen Trabzon Rum imparatorluğuna karşı başarılı mücadele vermişlerdir. Çepnilerin Trabzon Erzincan arasında varlıklarını sürdürmüşlerdir. Daha sonraki dönemlerde Çepnilerin Sinop ile Batum arasında uzunca bir şerit oluşturarak buraları Türkleştirdikleri görülmektedir. Yine XIII. yüzyılda Suriye'de kalabalık bir Türkmen kitlesi yaşamaktaydı. Bu bölgedeki kitle Sivas'ın güneyinden Uzun Yayla'ya kadar uzanıyordu. Bu Türkmenlerin Oğuz ikili teşkilatını muhafaza ettikleri görülmektedir. Siyasi mücadeleler ve büyük hadiseler, yer değiştirmelere, uzun zamana rağmen bu ikili teşkilat devam etmiştir. Boz- oklar aradan uzun zaman geçmesine rağmen Halep ve Amik ovasında yaşıyorlardı. Bu Türkmen kitlesi başlıca Bayat, Avşar, Beğ-dili ve Döğer boylarından oluşmaktaydı. Boz-Ok'ların diğer kolu da İnaloğullarıdır. İnaloğulları Ak-Koyunlulara katılarak bazı kolu İran'a giderken bir kısmı da Amasya, Samsun ve Çankırı'ya yerleşmiştir. Üç-Oklar da başlıca Yüreğir, Kınık, Bayındır, Salur ve Eymir'dir. Bu kola mensup ailelerin başında Ramazanoğulları, Özeroğulları, Kara İsa, Kusun, Ulaş, Burnaz ve Koş Temur gelmektedir. Türkmenler Moğollar ile Selçuklu

arasındaki mücadeleden istifade ederek Elbistan yöresinde Dulkadir Beyliğini kurmuşlardır.

5. XVI. yüzyılda Oğuz boylarının Anadolu'daki yerleşim yerleri

Türkmenlerin bu yüzyılda Halep, Çukurova, Menteşe, Aydın, Kütahya, Ankara, At-Çekenler ve Komşuları İç-İl bölgelerinde ağırlıklı olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Daha sonraki dönemlerde Osmanlılar Oğuz (Türkmen) oymaklarının siyasi varlığına son verdi.

XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Oğuz boylarının Yerleştikleri Yerlerinin Sancaklara Dağılımı

Kütahya Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu 1, Alkaevli, Avşar 4, Bayat 6, Bayındır 1, Beydili 1, Büğdüz 2, Çavundur 1, Çepni 1, Dodurga 2, Döğer 2, Eymür 15, İğdir 1, Karaevli ,Karkın, Kayı 10, Kınık 15, Kızık 2, Peçenek Salur 5, Yazır 1, Yüregir 2, Yuva 7. Boy Sayısı: 19.

Karahisar-ı Sahib Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu 1, Alkaevli, Avşar 4, Bayat 4, Bayındır 3, Beydili Büğdüz, Çavundur, Çepni 3, Döğer 2, Dodurga 3, Eymür 7, İğdir 2, Karaevli Karkın 7, Kınık 15, Kızık 2, Peçenek, Salur, Yazır 1, Yuva1Yüregir 2.Boy Sayısı:16.

Sultanönü Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar, Bayat, Bayındır 1, Beydili, Büğdüz 1, Çavundur, Çepni 1, Dodurga 1, Döğer 4, Eymür 1 İğdir, Karaevli, Karkın 3, Kayı 3, Kınık 1, Kızık 2, Peçenek, Salur, Yazır 1, Yuva, Yüregir 2, Boy Sayısı: 11.

Hamid Sancağı: Boy Adı: Alkaevli, Avşar 8, Bayat 5, Bayındır 7, Beydili 1, Büğdüz 5, Çavundur 4, Çepni, Dodurga 2, Döğer 4, Eymür 3, İğdir 1, Karaevli, Karkın 4, Kayı 6, Kınık 3, Kızık 2, Peçenek, Salur 5, Yuva 4, Yüregir 5, Boy Sayısı: 18.

Ankara Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu 3, Alkaevli 1, Avşar 4, Bayat 2, Bayındır 5, Beydili, Büğdüz 1,Çavundur 6, Çepni 1, Dodurga 2, Döğer 1, Eymür 8, İğdir 1, Karaevli , Karkın 3, Kayı 5, Kınık 11, Kızık 6, Peçenek 4, Salur, Yazır 1,Yuva 6, Yüregir 4, Boy Sayısı: 20.

Bolu Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar 19, Bayat, Bayındır 3, Beydili 1, Büğdüz 1,Çavundur 1,Çepni 4, Dodurga 9, Döğer, Eymür 3, İğdir, Karaevli 2, Karkın 3, Kayı 7, Kınık 1, Kızık 7, Peçenek, Salur 1, Yazır, Yuva 1, Yüregir, Boy Sayısı: 15.

Kastamonu Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar 11, Bayat 3, Bayındır 5, Beydili 2, Büğdüz 3, Çavundur 4, Çepni 7, Dodurga 6, Döğer 1,Eymür 9, İğdir 8,Karaevli 2, Karkın, Kayı 6, Kınık 4, Kızık 1, Peçenek, Salur 2, Yazır, Yuva 2, Yüregir 6, Boy Sayısı: 18.

Kengiri Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu 1, Alkaevli , Akkoyunlu , Alkaevli, Avşar 11, Bayat 3, Bayındır 5, Beydili 2, Büğdüz 3, Çavundur 4, Çepni 7, Dodurga 6,

Döğer 1, Eymür 9 İğdir 8, Karaevli 2, Karkın, Kayı 6, Kınık 4, Kızık 1, Peçenek, Salur 2, Yazır, Yuva 2, Yüregir 6, Boy Sayısı: 18.

Kocaili Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar, Bayat 1, Bayındır 1, Beydili, Büğdüz, Çavundur, Çepni 1, Dodurga, Döğer 1, Eymür 14, İğdir 1, Karaevli, Karkın, Kayı 1, Kınık 1, Kızık 1, Peçenek, Salur, Yazır 1, Yuva 1, Yüregir 1, Boy Sayısı: 12.

Hüdavendiğar Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu 8, Alkaevli, Avşar 5, Bayat 6, Bayındır 7, Beydili 5, Büğdüz 2, Çavundur 2, Çepni 6, Dodurga 1, Döğer 1, Eymür 14, İğdir 2, Karaevli, Karkın 3, Kayı 5, Kınık 6, Kızık 3, Peçenek 1, Salur 1, Yazır 1, Yuva 4, Yüregir, Boy Sayısı: 20.

Biga Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar 2, Bayat 1, Bayındır 1, Beydili 1, Büğdüz 2, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymür 1, İğdir 1, Karaevli, Karkın 1, Kayı 2, Kınık 3, Kızık, Peçenek 1, Salur, Yazır, Yuva 1, Yüregir, Boy Sayısı: 11.

Karesi Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar 5, Bayat 4, Bayındır 5, Beydili 1, Büğdüz, Çavundur 1, Çepni 3, Dodurga, Döğer 1, Eymür 3, İğdir, Karaevli, Karkın 5, Kayı 2, Kınık, Kızık 3, Peçenek, Salur 1, Yazır, Yuva, Yüregir 1, Boy Sayısı: 15.

Saruhan Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu 5, Alkaevli, Avşar 3, Bayat 1, Bayındır 1, Beydili, Büğdüz, Çavundur 2, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymür, İğdir, Karaevli, Karkın 9, Kayı 2, Kınık 2, Kızık, Peçenek, Salur 4, Yazır, Yuva, Yüregir, Boy Sayısı: 8.

Sancak Adı: Boy Adı; Aydın, Akkoyunlu 1, Alkaevli, Avşar 1, Bayat 1, Bayındır 3, Beydili, Büğdüz, Çavundur 2, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymür 3, İğdir, Karaevli, Karkın 1, Kayı 2, Kınık, Kızık, Peçenek, Salur, Yazır 3, Yuva 5, Yüregir, Boy Sayısı: 10.

Menteşe Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar 3, Bayat 1, Bayındır 2, Beydili, Büğdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga 3, Döğer 1, Eymür 3, İğdir 2, Karaevli, Karkın 8, Kayı 6, Kınık 1, Kızık, Peçenek, Salur, Yazır 1, Yuva 2, Yüregir 1, Boy Sayısı: 13.

Teke Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar, Bayat 2, Bayındır 2, Beydili, Büğdüz 2, Çavundur 2, Çepni, Dodurga 1, Döğer, Eymür 2, İğdir 7, Karaevli, Karkın 3, Kayı, Kınık 2, Kızık, Peçenek, Salur 2, Yazır 1, Yuva 2, Yüregir 4, Boy Sayısı: 13.

Alaiyye Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar, Bayat, Bayındır, Beydili, Büğdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymür, İğdir, Karaevli, Karkın 2, Kayı, Kınık, Kızık, Peçenek, Salur 1, Yazır, Yuva, Yüregir, Boy Sayısı: 2.

Konya Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar 4, Bayat 6, Bayındır 1, Beydili, Büğdüz, Çavundur 4, Çepni, Dodurga, Döğer 1, Eymür 2, Karaevli, Karkın 3, Kayı 7, Kınık 5, Kızık, Peçenek, Salur 10, Yazır, Yuva1, Yüregir, Boy Sayısı: 12.

Beşşehri Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar 2, Bayat 1, Bayındır 4, Beydili, Büğdüz, Çavundur, Çepni 2, Dodurga, Döğer, Eymür, İğdir 1, Karaevli, Karkın 1, Kayı 2, Kınık 1, Kızık, Peçenek, Salur 1, Yazır, Yuva, Yüregir, Boy Sayısı: 9.

Akşehir Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar 2, Baya 1, Bayındır 1, Beydili, Büğdüz, Çavundur, Çepni 2, Dodurga, Döğer 1, Eymür 2, İğdir, Karaevli, Karkın 2, Kayı1, Kınık 1, Kızık, Peçenek, Salur 1, Yazır 2, Yuva 2, Yüregir, Boy Sayısı: 12.

Larende Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar 7, Bayat, Bayındır, Beydili 2, Büğdüz, Çavundur 3, Çepni 2, Dodurga, Döğer, Eymür 1, İğdir, Karaevli, Karkın, Kayı 2, Kınık 2, Kızık, Peçenek, Salur 2, Yazır, Yuva 1, Yüregir, Boy Sayısı: 10.

Aksaray Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu 6, Alkaevli, Avşar 1, Bayat 2, Bayındır 3, Beydili, Büğdüz, Çavundur, Çepni 1, Dodurga 1, Döğer 2, Eymür 2, İğdir 1, Karaevli, Karkın 1, Kayı 4, Kınık, Kızık 1, Peçenek Salur 5, Yazır 2, Yuva 7, Yüregir, Boy Sayısı: 14.

Niğde Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar, Bayat 2, Bayındır 4, Beydili, Büğdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymür, İğdir 1, Karaevli, Karkın, Kayı 5, Kınık 2, Kızık 2, Peçenek, Salur 1, Yazır 1, Yuva, Yüregir, Boy Sayısı: 9.

Kayseriyye Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar 4, Bayat 1, Bayındır 1, Beydili 1, Büğdüz, Çavundur, Çepni 2, Dodurga, Döğer 1, Eymür 2, İğdir 2, Karaevli, Karkın 2, Kayı, Kınık1, Kızık 2, Peçenek, Salur 2, Yazır 5, Yuva 1, Yüregir 1, Boy Sayısı: 15.

İçil Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar 2, Bayat, Bayındır, Beydili, Büğdüz, Çavundur 1, Çepni 1, Dodurga, Döğer, Eymür 1, İğdir 2, Karaevli, Karkın 4, Kayı, Kınık 1, Kızık, Peçenek, Salur 1, Yazır, Yuva 6, Yüregir, Boy Sayısı: 8.

Amasya Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu 2, Alkaevli, Avşar 2, Bayat 4, Bayındır 1, Beydili 1, Büğdüz, Çavundur 1, Çepni 2, Dodurga, Döğer 1, Eymür 4, İğdir, Karaevli, Karkın 3, Kayı 5, Kınık 1, Kızık 1, Peçenek, Salur 3, Yazır, Yuva 2, Yüregir 2, Boy Sayısı: 16.

Çorumlu Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu 2, Alkaevli, Avşar 1, Bayat 2, Bayındır 1, Beydili 5, Büğdüz 1, Çavundur, Çepni 3, Dodurga 1, Döğer 1, Eymür 8, İğdir, Karaevli, Karkın 6, Kayı 6, Kınık 2, Kızık 1, Peçenek, Salur 2, Yazır, 1, Yuva 2, Yüregir, Boy Sayısı:16.

Sivas Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu 3, Alkaevli, Avşar, Bayat 2, Bayındır 1, Beydili 2, Büğdüz 1, Çavundur, Çepni 5, Dodurga 2, Döğer, Eymür 4, İğdir, Karaevli, Karkın 1, Kay 2, Kınık 4, Kızık, Peçenek, Salur 5, Yazır, Yuva 3, Yüregir 3, Boy Sayısı: 15.

Tokat Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu 1, Alkaevli, Avşar, Bayat 3, Bayındır 1, Beydili 1, Büğdüz 1, Çavundur 2, Çepni, Dodurga 2, Döğer 3, Eymür 4, İğdir 2, Karkın 7, Kayı 6, Karaevli 2, Kınık 5, Kızık 3, Peçenek, Salur 7, Yazır, Yuva 1, Yüregir, Boy Sayısı: 17.

Sonisa ve Niksar Sabcağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar 2, Bayat, Bayındır, Beydili, Büğdüz, Çavundur 1, Çepni 1, Dodurga, Döğer, Eymür, İğdir, Karaevli, Karkın 2, Kayı, Kınık 1 Kızık, Peçenek, Salur, Yazır, Yuva, Yüregir, Boy Sayısı: 4.

Karahisar-i Şarkî Sancağı: Boy Adı; Alkaevli, Akkoyunlu 1, Avşar, Bayat, Bayındır 2, Beydili, Büğdüz, Çavundur 4, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymür 1, İğdir, Karaevli, Karkın 3, Kayı 5, Kınık 4, Kızık 3, Peçenek, Peçenek, Salur, Yazır 2, Yuva 1, Yüregir 2, Boy Sayısı: 12.

Canik Sancağı: Boy Adı; Alkaevli, Akkoyunlu 5, Bayat 1, Bayındır 3, Beydili, Büğdüz, Çavundur 5, Çepni 6, Dodurga, Döğer, Eymür 8, İğdir 2, Karaevli, Karkın 6, Kayı 2, Kınık, Kızık 1, Peçenek, Salur 4, Yazır 1, Yuva 3, Yüregir 5, Boy Sayısı: 14.

Trabzon Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu 1, Alkaevli, Avşar 1, Bayat, Bayındır, Beydili, Büğdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer 1, Eymür, İğdir, Karaevli, Karkın 1, Kayı, Kınık, Kızık, Peçenek, Salur, Yazır, Yuva1, Yüregir 1, Boy Sayısı: 6.

Kemah Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu 1, Alkaevli, Avşar, Bayat, Bayındır 1, Beydili, Büğdüz, Büğdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer 1, Eymür 1, İğdir 2, Karaevli, Karkın, Kayı 2, Kınık, Kızık, Peçenek, Salur, Yazır, Yuva, Yüregir, Boy Sayısı: 7.

Bayburd Sancağı: Boy Adı; Alkaevli, Akkoyunlu, Avşar 2, Bayat, Bayındır 2, Beydili, Büğdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymür 2, İğdir 2, Karaevli, Karkın 2, Kayı, Kınık, Kızık, Peçenek, Salur, Yazır, Yuva 2, Yüregir, Boy Sayısı: 5.

Malatya Sancağı: Boy Adı; Alkaevli, Akkoyunlu 1, Avşar, Bayat 3, Bayındır 1, Beydili 2, Büğdüz 1, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymür 1, İğdir 1, Karaevli, Karkın 1, Kayı, Kınık 4, Kızık 1, Peçenek, Salur 2, Yazır, Yuva 2, Yüregir, Boy Sayısı: 13.

Gerger ve Kâhta Sancağı: Boy Adı; Alkaevli, Akkoyunlu, Avşar 2, Bayat, Bayındır, Beydili 1, Büğdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymür 1, İğdir, Karaevli, Karkın 2, Kayı, Kınık 1, Kızık, Peçenek, Salur, Yazır, Yuva 1, Yüregir 1, Boy Sayısı: 8.

Divriği Sancağı: Boy Adı; Alkaevli, Akkoyunlu, Avşar, Bayat, Bayındır, Beydili 1, Bügdüz 1, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymür, İğdir, Karaevli, Karkın, Kayı, Kınık 2, Kızık 1, Peçenek, Salur 1, Yazır, Yuva 2, Yüregir 1, Boy Sayısı: 8.

Darende Sancağı: Boy Adı; Alkaevli, Akkoyunlu, Avşar, Bayat, Bayındır, Beydili, Bügdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymür, İğdir, Karaevli, Karkın, Karkın, Karkın, Kınık, Kızık, Peçenek, Salur, Yazır, Yuva 2, Yüregir, Boy Sayısı: 1.

Amid Sancağı: Boy Adı; Alkaevli, Akkoyunlu, Avşar, Bayat, Bayındır, Beydili, Bügdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymür 2, İğdir, Karaevli, Karkın 2, Kayı, Kınık, Kızık, Peçenek, Salur, Yazır, Yuva, Yüregir, Boy Sayısı: 3.

Mardin Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar, Bayat, Beydili, Bügdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymür, İğdir, Karaevli, Karkın, Kayı, Kınık 1, Kızık, Peçenek, Salur, Yazır, Yuva, Yüregir, Boy Sayısı: 2.

Arapkir Sancağı: Boy Adı; Alkaevli, Akkoyunlu, Avşar 1, Bayat, Bayındır, Beydili, Bügdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymür 2, İğdir, Karaevli, Karkın 1, Kayı, Kınık, Kızık, Peçenek, Salur, Yazır, Yuva, Yüregir, Boy Sayısı: 2.

Ergani Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar, Bayat, Bayındır, Beydili, Kızık Bügdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer 1, Eymür, İğdir 1, Karaevli, Karkın 1, Kayı, Kınık, Peçenek 1, Salur, Yazır, Yuva, Yüregir, Boy Sayısı: 4.

Siverek Sancağı: Boy Adı; Alkaevli, Akkoyunlu, Avşar, Bayat, Bayındır, Beydili, Bügdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer 1, Eymür, İğdir, Karaevli, Karkın, Kayı, Kınık, Kızık, Peçenek, Salur, Yazır, Yuva, Yüregir, Boy Sayısı: 1.

Kığı Sancağı: Boy adı; Alkaevli, Akkoyunlu, Avşar, Bayat, Bayındır, Beydili, Bügdüz, Çavundur, Dodurga, Döğer, Eymür, İğdir, Karaevli, Karkın, Kayı, Kızık 1, Kınık, Peçenek, Salur, Yazır, Yuva, Yüregir, Boy Sayısı: 1.

Çemişkezek Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu , Alkaevli , Avşar, Bayat, Bayındır, Beydili, Bügdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymür, İğdir, Karaevli, Karkın, Kayı, Kınık, Kızık 1, Peçenek, Salur, Yazır, Yuva, Yüregir, Boy Sayısı:1.

Ruha Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar, Bayat, Bayındır, Beydili, Bügdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymür, İğdir 3, Karaevli, Karkın 1, Kayı 1, Kınık 2, Kızık, Peçenek, Salur, Yazır, Yuva, Yüregir 1, Boy Sayısı: 5.

Adana Sancağı: Boy Adı; Alkaevli, Akkoyunlu, Avşar, Bayat 1, Bayındır, Beydili, Bügdüz, Çavundur, Çepni, Döğer, Eymür, Karaevli, Karkın, Kayı, Kınık, Kızık, Peçenek, alur, Yazır, Yuva, Yüregir, Boy Sayısı: 1.

Üzeyir Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar, Bayat, Bayındır, Beydili, Büğdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğër, Eymür, İğdir 1, Karaevli, Karkın 8, Kayı, Kınık Salur 2, Kızık, Peçenek, Yazır, Yuva, Yüregir, Boy Sayısı: 3.

Tarsus Sancağı: Boy Adı; Alkaevli, Akkoyunlu, Avşar, Bayat, Bayındır, Beydili, Büğdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğër, Eymür 1, İğdir 1, Karaevli, Karkın 1, Kayı, Kınık, Peçenek, Salur, Yazır, Yuva 1, Yüregir, Boy Sayısı: 4.

Sis Sancağı: Boy Adı; Alkaevli, Akkoyunlu 1, Avşar 1, Bayat, Bayındır 1, Beydili, Büğdüz, Çavundur 2, Çepni 2, Dodurga, Döğër, Eymür 4, İğdir, Karaevli, Kayı, Karkın 8, Kınık 5, Kızık 1, Peçenek 1 Salur, Yazır, Yuva 1, Yüregir 1, Boy Sayısı: 12.

Maraş Sancağı: Boy Adı;

Akkoyunlu 3, Alkaevli, Avşar 1, Bayat 2, Bayındır 1, Beydili 2, Büğdüz 2, Çavundur 2, Çepni 2, Dodurga, Döğër 2, Eymür 3, İğdir, Karaevli, Karkın 3, Kayı 1, Kınık 1, Kızık 1, Peçenek 1, Salur, Yazır, Yuva 1, Yüregir 4, Boy Sayısı: 16.

Bozok Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu 1, Alkaevli, Avşar, Bayat, Bayındır, Beydili, Büğdüz 1, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğër, Eymür, İğdir, Karaevli, Karkın, Kayı, Kınık, Kızık, Peçenek, Salur, Yazır, Yuva, Yüregir 1, Boy Sayısı, 3

Ayıntap **Sancağı: Boy Adı;** Akkoyunlu 3, Alkaevli, Avşar 1, Bayat, Bayındır, Beydili, Büğdüz, Çavundur 1, Çepni 1, Dodurga, Döğër 1, Eymür 2, İğdir, Karaevli, Karkın, Kayı, Kınık 1, Kızık, Peçenek, Salur 1, Yazır, Yuva 3, Yüregir, Boy Sayısı: 9.

Edirne ve Paşa Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar, Bayat, Bayındır, Beydili, Büğdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğër, Eymür, İğdir, Karaevli, Karkın 1, Kayı, Kınık, Kızık, Peçenek, Salur, Yazır, Yuva, Yüregir, Boy Sayısı: 1.

Erzurum Sancağı: Boy Adı; Akkoyunlu 21, Alkaevli 1, Avşar 30, Bayat 28, Bayındır 33, Beydili 17, Büğdüz 18, Çavundur 22, Çepni 25, Dodurga 5, Döğër 24, Eymür 39, İğdir 28, Karaevli 3, Karkın 41, Kayı 30, Kınık 34, Kızık 24, Peçenek 4, Salur 28, Yazır 17, Yuva 37, Yüregir 22.

Yukarıdaki tabloyu değerlendirecek olursak, XVI. yüzyılda Anadolu'da 23 Oğuz boyuna ait toplam 1428 köy, mezra, çiftlik ve kasaba adı vardır. Bu boylar içinde Eymür, 141 yerleşme adı ile Anadolu'daki en yaygın boy durumundadır. Bunu 129 yerleşme merkezi ile Karkın, 119 ile Kayı, 112 ile Kınık ve 11 ile Avşar boyu takip etmektedir. En az bulunan boy adı ve Ravlı formu ile Alkaevli (Alkaravlı) olurken, onu takiben 6 iskân merkezi ile Karaevli, 7 ile Peçenek ve 30 yerleşme adı ile Beydili gelmektedir. Sırasıyla onu Avşar (86), Kınık (81) ve kırkın (71) takip etmektedir. En alt sırada 4 yerleşme merkezi ile Peçenek yer alırken onu Karaevli (8), Döğër (19) ve Yuva (19) izlemektedir. Oğuz boy adı yerleşmelerin sancaklara göre dağılışına bakıldığında, ilk sırayı 83 adet iskân merkezi ile Hüdavendigar Sancağı, hemen arkasından Kastamonu (82), Kütahya (80), Hamid (76) ve Ankara (75) Sancağı gelmektedir. En az

Oğuz boy adlı yerleşme ise, doğudaki sancaklardır. Bunlar içinde sadece 1 iskân merkezini bulunduran Kiğı, Çemişkezek ve Üzeyr en alt sıradayken, takiben 2 iskân merkezi Ruha ve Amid Sancakları, 3 ile Ala iye, Ergani ve Ayntap gelmektedir. Faruk Sümer bu konuyu, Safevi Devleti'nin kurulmasından sonra, XIV. yüzyılda Doğu ve Güney-doğu Anadolu'dan bir hayli Türk unsurun İran'a göç etmesiyle açıklamaktadır. Hatta Faruk Sümer'e göre, göçebe Türklerden İran'a gidenler yanında Orta Anadolu'ya göç edenlerde olmuştur. XVI. yüzyılda Oğuz boy adlı yerleşmeler Anadolu'da Fırat nehrinden Ege Denizine kadar olan sahada toplanmışlar ve özellikle Orta Anadolu'nun platolarını çevreleyen dağlık kesimlerde yoğunlaşmışlardır. Tarihi bölgelerde adları 24 Oğuz boyundan 23 tanesi, Anadolu'daki yerleşmelere ad olarak verilmiştir. En fazla Eymür boy adı yerleşmelere verilirken, en az Alkaevli adına rastlanmıştır. Yaparlı boy adı bu haliyle kayıtlarda hiç bulunamazken Eski yapar adının yaparlıdan bozma olduğu kabul edilirse 24 Oğuz boy adının tamamlandığı görülmektedir.

SONUÇ

Türkler çağlar boyunca göç etmişler, yayılmışlar, fetihler yapmışlar ve yeni vatanlar kurmuşlardır. X. yüzyılda Türklük dünyasını temsil eden büyük topluluklardan biri de Oğuzlardır. Türk tarihinde çok önemli bir konuma sahip olan Oğuzlar, yirmi dört boydan oluşmaktadır. Anadolu'nun iskân edilmesinde önemli rol oynamışlardır. Daha sonraları Türkmen adıyla telaffuz edilen Oğuzlar, Anadolu'da iskân edildikleri yerlere kendi isimleriyle köyler kurmuş ve bu yerlere daha önceki yaşadıkları yerlerin isimlerini dağ, köy, nehirle vermişlerdir. Oğuz boylarının isimlerini taşıyan yer adları XII., XIII. XIV. yüzyıllarda Oğuz boy isimlerinin yer adı olarak kullanılmaya devam ettiği görülmektedir. Bu boy isimlerini taşıyan yerler Anadolu sahası Fırat nehri ve Ege denizi arasında kalan yerdir. Ayrıca Orta Anadolu düzlüklerini çevreleyen dağlık kesimlerde de Oğuz boyları toplanmıştır. Selçukluların iskân politikası çerçevesinde Oğuzların bölgeye yerleştirilmesi herhangi bir isyana meydan vermemek için parçalayarak iskân ettirmek olmuştur. Bu iskân politikasına göre Oğuzlar kuzeyde Kuzey Anadolu dağları, güneyde, Güney Toros dağ sırası batıda, İç Anadolu eşiği, doğuda da Uzun Yayla'nın yüksek sahaları Oğuz boylarının yoğunlaştığı bölgeler olmuştur. Fırat nehrinin doğusunda Oğuz boylarının adını taşıyan yerlerin az olduğu dikkat çekicidir. Bu durumun başlıca sebebi ise Doğu ve Güney doğu Anadolu'daki bir hayli Türk unsuru İran'a ve Orta Anadolu'ya göç etmesindedir. Bugün bu bölgede Oğuz boy isimlerine rastlamamızın sebebi budur. Doğuda durum böyle iken batıda ise tam tersi Oğuz boy isimlerine yoğun bir şekilde rastlanılmaktadır. Bu durumda uygulanan iskân politikasının çoğunlukla uç bölgelere yapılmasından kaynaklanmaktadır. Çalışmamızda Oğuz boylarının gerek ana yurt içinde gerekse ana yurdun dışındaki göçleri ve yayılmaları değerlendirilerek hâkim oldukları bölgelere iskân ettirilmeleri sonrasında yirmi dört Oğuz boyu ile anılmaları ve bunun izlerini kanıtlayan XVI. yüzyılda Oğuz boylarının sancaklara dağılımını bir tablo üzerinde değerlendirmeye çalıştık.

KAYNAKLAR

- Altınay, R. (1930)., *966-1200 Anadolu'da Türk Aşiretleri*, İstanbul: Enderun kitapevi.
- Köymen,M.A.(1958)., "Büyük Selçuklu İmparatorluğunun Kuruluşu",III. Ankara:DTCF Dergisi, XVI/3-4, ss.1-53.
- Andreasyon, H.D. (1962)., *Urfalı Mateos Vakayinamesi*, Ankara:TTK Yayınları.
- Anonim. 1984)., *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Başbakanlık Bas.
- Cahen, C. (1968)., *Pre-Ottoman Turkey. A general survey of the material and spritual culture and history 1071-1330.* (çev. Yıldız Moran) London.
- Cahen, C. (1992)., *Türklerin Anadolu'ya İlk Gelişi*.(Trc.Yaşar Yücel vd.).Ankara:Yurt Yayınları.
- Candar, A.A. (1934)., *Türk, Budun, İl,Uruk, Ulus, Boy, Oymak, Avul, Oba, ve Soy Adları*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.
- Çay, Abdulhaluk. (1984)., *Anadolu'nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası Sultan II. Kılıç Arslan ve Karamıkbeli (Myriokefalon) Zaferi*. İstanbul: Orkun Yayınevi.
- Ebu'l-Ferec (Bar Hebraeus).(1987)., *Abû'l-Farac Tarihi*, (çev. Ömer Rıza Doğrul) Ankara.
- Gümüşçü, O.(2002)., "XVI.Yüzyıl Anadolu'sunda Oğuz Boy Adlı Yerleşmeler, Türkler",C.VI.s.358-364. Ankara:Yeni Türkiye Yayınları.
- Gürbüz, Adnan. (2001)., *XV-XVI. Yüzyıl Osmanlı Sancak Çalışmaları*. İstanbul.
- Kafalı, M. (1997)., *Anadolu'nun Fethi Ve Türkleşmesi*. Ankara: Berikan Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1997)., *Türk Milli Kültürü*. Ankara: TTK Yayınları.
- Karaçetin, H. (1984)., *Antik Çağda Anadolu'da Tarihi Yer Adları*, Ankara.
- Köprülü, F. (2016)., *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*. Ankara: Alfa Yayınları.
- Kurat, A. N. (1991)., *Peçenek Tarihi*. İstanbul: Kubbe Altı Yayınları.
- Koca, S. (1997)., *Dandanakandan Malazgirt'e*. Giresun.
- Kurat, A.. (2002)., *Türk Kavimleri ve Devletleri*.İstanbul:Murat Kitapevi ve Yayıncı.
- Merçil, E. (2000)., *Müslüman - Türk Devletleri Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları.
- Ocak,A.Y. (1991)., "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması", İstanbul:TDV,DA, III.
- Sümer, F. (1958)., "Anadolu'ya Yalnız Türkler'mi Geldi". Ankara: DTCF Dergisi XVI/3-4.s.149 vd.
- Sümer, Faruk. (1992), *Oğuzlar (Türkmenler)Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Togan, Zeki Velidi. (1981)., *Umumi Türk Tarihine Giriş*.C.I,3Baskı.İstanbul:İÜEF Yay.
- Turan, O. (1971)., *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Turan, O. (1994)., *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, İstanbul: E Yayınları.
- Yınanç, M.HI. (2013)., *Türkiye Tarihi, Selçuklular devri I, Anadolu'nun Fethi*.(Haz. Refet Yınanç), İstanbul: TT K Yayınları.
- Yücel, A.S. (1989)., *Türkiye Tarihi, Fetih Selçuklu ve Beylikler Dönemi*.Ankara: TTK.
- Banguoğlu, Tahsin.(1990)., *Oğuzlar ve Oğuz Eli Üzerine*, Ankara.
- Çetin, Osman.(2002)., "İskanlarla Anadolu'nun Türk Vatanı Haline Gelmesi", Türkler,VI, Ankara, ss.260-269.
- Arıkan, Zeki. (1988)., *XV-XVI.Yüzyılda Hamit Sancağı*, İzmir.
- Gökbilgin, Tayyip.(1962)., "VI Yüzyıl başlarında Trabzon Livası ve Doğu Karadeniz Bölgesi", *Belleten*, XXVI/102, Ankara, ss.293-337.